

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครู ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Participatory Action Research For System Development Of Teacher Leadership Enhancement In Learning Management Based On The Sufficiency Economy Philosophy

ภิญโญ ทองเหลา (Pinyo Thonglao)*

วัฒนา สุวรรณไตรย์ (Watana Suwannatrai)**

ประยูร บุญไช้ (Prayoon Boonchai)***

อนันท์ งามสะอาด (Anan Ngamsa-ard)****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการวิจัยที่โรงเรียนบ้านหนองไผ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 โดยดำเนินการเป็น 2 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ระยะที่ 2 การพัฒนาระบบโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การเก็บข้อมูลและเตรียมบุคลากร ขั้นที่ 2 การสร้างระบบสร้างคู่มือการใช้ระบบ และทดลองใช้ระบบ และขั้นที่ 3 การประเมินผลสรุปรวม

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่ประกอบด้วยระบบย่อยซึ่งดำเนินการต่อเนื่อง 4 ระบบ ได้แก่ ระบบการสร้างภูมิคุ้มกัน ระบบการจัดการเรียนรู้ ระบบการนิเทศติดตาม และระบบการประเมินและรายงานผล 2) ระบบที่สร้างขึ้น มีความเป็นประโยชน์ เป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง เหมาะสมชัดเจน ถูกต้องและน่าเชื่อถือ และทุกฝ่ายมีความพึงพอใจในการร่วมพัฒนา 3) ครูมีภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังการใช้ระบบ ตามตัวบ่งชี้ความสำเร็จและเกณฑ์คุณภาพความสำเร็จ

Abstract

The purposes of this study were to develop a system to enhance teacher leadership in learning management based on the sufficiency economy philosophy. The research was conducted at Ban Nong Phia School under the office of Sakon Nakhon Educational Service Area 2. The research methodology was structured around two phases: Phase I: Identifying research conceptual framework and Phase II: Developing a proposed system through a Participatory Research Action approach. Phase II consisted of further three

* นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

**** ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคศรีสะเกษ อาจารย์พิเศษประจำสาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

stages, being: Stage I. Data collection and personnel preparation; Stage II. Developing the proposed system, establishing a Handbook for the system and implementation; and Stage III. Evaluation of the system.

The research findings were as follows: 1) The proposed system in enhancing leaning management of teacher leadership based on the sufficiency economy philosophy consisted of four sup components: Self-immune system, Leaning management system, Supervision system, and Evaluation and Reporting system. 2) The proposed system in enhancing teacher leadership in leaning management based on the sufficiency economy philosophy was shown to be effective, especially in regard to usefulness and feasibility with regard to implementation, clear and appropriate, correctness and reliability. The research also showed that the teachers obtained satisfactory feedback from all participants. 3) After the implementation of the system, in terms of teaching and leaning management met the achievement indicator and quality criteria and standards.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคของการมุ่งเน้นประสิทธิภาพ ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบททั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนา ปัจจัยสำคัญของการพัฒนา คือ คุณภาพของคนจะต้องได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น และกำลังคนที่จะต้องเข้าไปเป็นจักรกลสำคัญของการพัฒนาทุกด้าน ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องมีคุณภาพสูง (สุจิตรา ธนานันท์, 2550) ดังนั้นในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

ด้วยรูปแบบและทฤษฎีด้านการบริหารจัดการได้เปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าไป สมาชิกของโรงเรียนทุกคนถือว่ามืบทบาทสำคัญในการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาคุณสมบัติส่วนบุคคล รวมทั้งความสามารถทางวิชาชีพของครูเพื่อให้เป็นผู้นำการจัดการเรียนรู้ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงย่อมเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วน (อุทัย บุญประเสริฐ, 2543 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545; กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา, 2544; ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์, 2550) ครูในฐานะผู้จัดการเรียนรู้

จึงต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นผู้นำในการจัดการเรียนรู้ เป็นครูมืออาชีพ และจะต้องมีภาวะผู้นำ (Joseph and JoBlasé, 1999)

ในด้านทิศทางการพัฒนา ประเทศไทยเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนา การขับเคลื่อนองค์ความรู้และทฤษฎีการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง น่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดประสิทธิผล นำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนได้ ดังกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2546 ความว่า “ต้องช่วยให้การศึกษาดีขึ้น เพราะถ้าการศึกษาไม่ดี คนไม่สามารถทำงานได้ การศึกษาต้องได้ทุกระดับ ถ้าพูดถึงระดับสูงหมายความว่านักวิทยาศาสตร์ชั้นสูง ถ้าไม่มีการเรียนชั้นประถม อนุบาล ไม่มีทางที่จะให้คนไทยเรียนชั้นสูง หรือเรียนชั้นสูงไม่ได้ ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังไม่ได้ เพราะชั้นสูงนั้นต้องมีรากฐานการเรียนชั้นพื้นฐาน” (สิลาภรณ์ บัวสาย, 2549) กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในทุกระดับ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนนักศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำแนวคิด หลักปฏิบัติตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการในการบริหารจัดการเรียน การสอน ตลอดจนประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความตระหนักและฝังรากลึกภายในตนเองและผู้อื่นอย่างยั่งยืน (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2550) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาควรวางแนวทางพัฒนาให้สถานศึกษาขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษาอย่างเป็นระบบ สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ (2548) และอภิชัย พันธเสน (2550) ได้แสดงทรรศนะสอดคล้องกันเกี่ยวกับการพัฒนาสถาน ศึกษาให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์และ ยั่งยืนว่าควรเสริมพลังอำนาจให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องโดย อาศัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอันก่อให้เกิดความมี พันธะผูกพันในสิ่งที่ปฏิบัติจากบทบาทการมีส่วนร่วมในทุก ขั้นตอน พัฒนาให้ครูเกิดความมั่นใจในตนเอง มีความ เชื่อมั่นว่าตนเองมีบทบาทสำคัญและมีความเชี่ยวชาญใน วิชาชีพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูด้านการประพฤติดน และการปฏิบัติงานในหน้าที่ ทักษะของ Likert (1961) เห็นว่าองค์กรที่มีการใช้ระบบบริหารแบบให้ กลุ่มมีส่วนร่วมในระดับที่มากกว่าระบบอื่นๆ เป็นองค์กร ที่มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ การกิจ ซึ่งคล้ายกับทักษะของ Smith & Tomlinson (1994) ได้แก่ การมีภาวะผู้นำและการบริหาร การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจของครูที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร วิธีการ การจัดการองค์การ การใช้ทรัพยากร และนโยบายของ โรงเรียน ตลอดจนการมีบรรยากาศของการยอมรับซึ่ง กันและกันยอมทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Caldwell & Spinks (1990) ; Scheerens & Bosker (1997) ยังได้นำเสนอทรรศนะที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรครูและชุมชนในการพัฒนานโยบายและตัดสินใจร่วมกับโรงเรียนว่ามีผลสำคัญต่อ ประสิทธิภาพของการจัดการ ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการ

เนื่องจากแนวคิดการพัฒนาระบบการเสริม สร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดเน้นสำคัญที่การ พัฒนาระบบภายใต้บริบทของสถานศึกษานั้น ๆ ดังนั้น จึงต้องดำเนินการศึกษาเป็นรายกรณี ผู้วิจัยพิจารณา

เลือกโรงเรียนบ้านหนองไผ่ ตั้งอยู่ในชุมชนตามโครงการ ป่ารักน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ บ้านป่ารักน้ำ ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริฯ เป็นศูนย์กลาง การแผ่ขยายวัฒนธรรมความจงรักภักดีต่อสถาบัน พระมหากษัตริย์ เป็นแหล่งที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพที่มีผ้าปักมือเป็น ผลิตภัณฑ์หลักที่มีความโดดเด่น สมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ ดีแบบพอเพียงด้วยวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุล เป็นชุมชนเข้มแข็งที่บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และ ยินดีให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนาการจัดการ เรียนรู้ กอปรกับโรงเรียนบ้านหนองไผ่ ยังไม่มีระบบ การเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยังไม่ริเริ่ม ดำเนินการตามแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอ เพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา แต่เป็นโรงเรียนที่ มีความพร้อม เนื่องจากมีการประชุมและการประสาน งานที่ดีระหว่างผู้ปกครองและชุมชน (โรงเรียนบ้าน หนองไผ่, 2550) ดังนั้นโรงเรียนบ้านหนองไผ่ในฐานะผู้จัด การเรียนรู้ให้กับเยาวชน เห็นความสำคัญของการน้อมนำ แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนสู่สถาน ศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยอาศัยความร่วมมือจาก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมพัฒนาระบบการเสริมสร้าง ภาวะผู้นำของครูต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

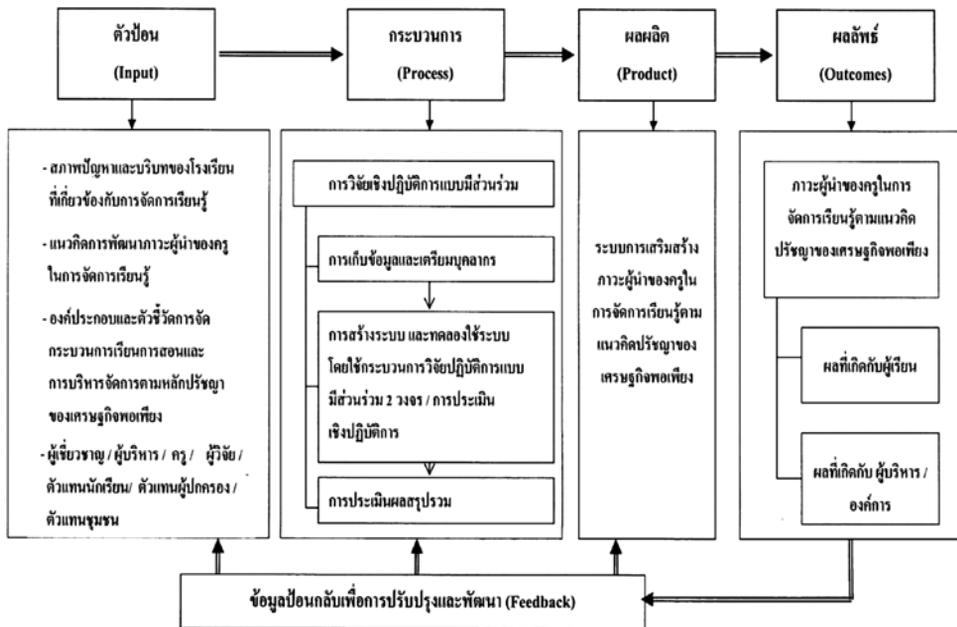
การพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของ ครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสิทธิผลในการใช้ ระบบ และศึกษาภาวะผู้นำของครูในการจัด การเรียนรู้ ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังการใช้ ระบบ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ของโรงเรียนบ้านหนองไผ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 2 ตลอดจนการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาระบบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำของครู สังเคราะห์องค์ประกอบ การจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดเป็น กรอบแนวคิดด้านองค์ประกอบภาวะผู้นำของครูในการ จัด การเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้

ดังนี้ 1) ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของครูใน การจัดการกระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และ 2) การบริหารจัดการเรียนรู้ตาม แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อประสานและ จัดองค์ประกอบแนวคิดเชิงระบบในการมองภาพงานวิจัย ให้ชัดเจนขึ้น เขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพ

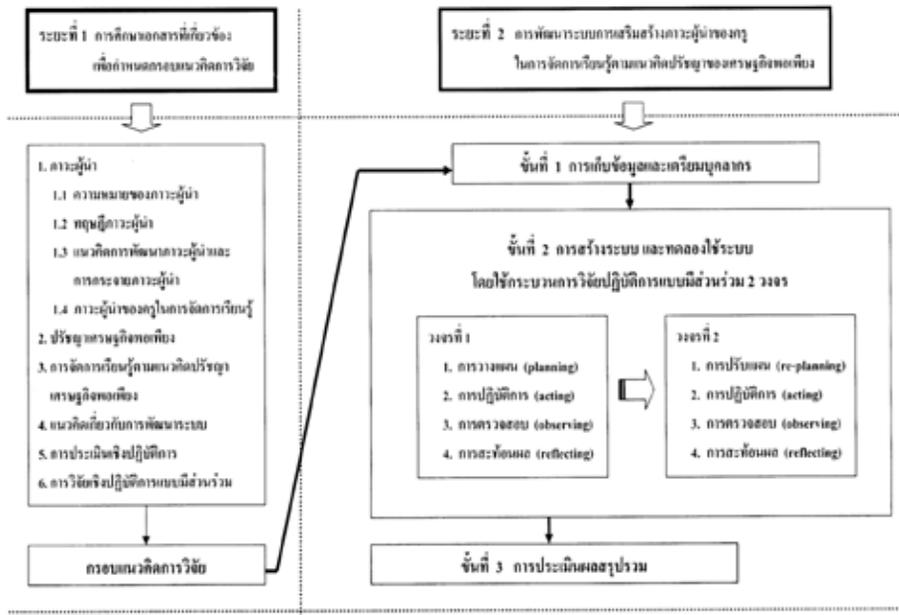
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้ ดำเนินการพัฒนาระบบโดยผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมี ส่วนร่วมในการวิจัย กลุ่มผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วยบุคคลที่มี ส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนบ้านหนองไผ่ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน ตัวแทนนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน จาก 3 หมู่บ้านในเขตพื้นที่บริการ คือ บ้านหนองไผ่ (หมู่ที่ 4) บ้านป่ารักน้ำ (หมู่ที่ 11) และบ้านสุขเกษม (หมู่ที่ 13) รวมกลุ่มผู้ร่วมวิจัยจำนวน 35 คน

เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) เครื่องมือใน การศึกษาบริบท 2) เครื่องมือตรวจสอบคู่มือการใช้ระบบ โครร่างระบบ รวมทั้งการประเมินตัวบ่งชี้และเกณฑ์ ในการประเมินประสิทธิผลของระบบ และการประเมิน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินภาวะผู้นำของครูในการ จัด การเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งมี ขั้นตอนในการสร้างโดยกำหนดประเด็นจากการวิเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เกี่ยวข้อง เสนอคณะกรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ พิจารณาตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญแล้วแก้ไข ตามข้อเสนอแนะจนมีความสมบูรณ์ ขั้นตอนการวิจัย มี 2 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การกำหนดกรอบ

แนวคิดการวิจัย และระยะที่ 2 การพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังภาพ

ระยะการดำเนินการพัฒนาระบบใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เริ่มต้นด้วยการเก็บข้อมูลและเตรียมบุคลากร สํารวจการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครู

ในการจัดการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม สร้างความตระหนัก โดยนำข้อมูลจากการสำรวจการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม ร่วมกันสรุปถึงปัญหาและความต้องการ รวมทั้งขั้นตอนในการพัฒนาระบบเพื่อสร้างความตระหนักในปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาระบบ เสริมความรู้และประสบการณ์ โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน ทั้งนี้โดยรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องว่ามีความต้องการได้รับความรู้และประสบการณ์ในเรื่องใด จากใคร ที่ไหน อย่างไร เพื่อจัดทำโครงการรองรับและขออนุมัติจากโรงเรียนเพื่อดำเนินการต่อไป

จากนั้นดำเนินการสร้างระบบและทดลองใช้ระบบ โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร วงจรที่ 1 เริ่มต้นด้วย การวางแผน (Planning) ร่างระบบ คู่มือการใช้ระบบ รวมทั้งแบบประเมินระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยประชุม

เชิงปฏิบัติการสำหรับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย สร้างความเข้าใจให้ตรงกันในการดำเนินการ รวมทั้งร่วมกันกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายตลอดจนใช้เทคนิค SWOT ในการหาจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) สร้างความตระหนักร่วมกัน และวางแผนสร้างโครงสร้างระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากนั้นดำเนินการปฏิบัติ (Acting) โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัยดำเนินการใช้ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เครื่องมือที่ใช้คือ คู่มือการใช้ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น ดำเนินการตรวจสอบ (Observing) โดยผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันสังเกตการปฏิบัติการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนร่วมกัน

ประเมินประสิทธิผลของระบบและประเมินภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้แบบประเมินที่สร้างขึ้น ร่วมกันสรุปประสิทธิผลของระบบ และสรุปภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วร่วมกันสะท้อนผล (Reflecting) โดยนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์สรุปป้อนกลับแก่ผู้เกี่ยวข้อง ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันพิจารณาตรวจสอบข้อมูลว่าระบบที่พัฒนาขึ้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ หลังจากดำเนินการสะท้อนผลในวงจรที่ 1 แล้ว ผู้เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาจุดบกพร่องและปรับปรุงแก้ไขในวงจรที่ 2 ต่อไป วงจรที่ 2 เริ่มต้นด้วยการนำผลการประเมินการดำเนินการในวงจรที่ 1 มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแผน (Re-Plan) เป็นการปรับปรุงแผนปฏิบัติการที่ใช้ในวงจรที่ 1 ที่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องร่วมกันปฏิบัติการ ประเมินกิจกรรมที่ปฏิบัติ และพิจารณาผลการประเมิน แล้วสรุปเป็นผลการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. การสร้างระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีกรอบแนวคิดคือ 1) ด้านองค์ประกอบภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของครูในการจัดการเรียนการสอน และการบริหารจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ด้านความมุ่งหวังของการพัฒนา มีความมุ่งหวังผลการพัฒนา 3 มิติ คือ มิติระดับบุคคล มิติระดับกลุ่ม และมิติระดับองค์การ และ 3) ด้านการจัดองค์ประกอบแนวคิดเชิงระบบ ได้แก่ ด้านตัวป้อน (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Output) ด้านข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) และด้านผลลัพธ์ (Outcomes) ส่วนหลักการทำงานของระบบ คือ 1) ยึดองค์ประกอบภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการปฏิบัติของครูผู้สอน 2) เน้นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การสร้าง

ระบบ การดำเนินการตามระบบ ตลอดจนการประเมินผลและปรับปรุงระบบ และ 3) ใช้ข้อมูลพื้นฐานและแนวทางดำเนินงานตามระบบ มีการสร้างผังกระบวนการแผนการดำเนินการ กำหนดแนวปฏิบัติและตัวชี้วัดความสำเร็จ และกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยระบบย่อยซึ่งดำเนินการต่อเนื่อง 4 ระบบ ได้แก่ ระบบการสร้างภูมิคุ้มกัน ระบบการจัดการเรียนรู้ ระบบการนิเทศติดตาม และระบบการประเมินและรายงานผล

2. ประสิทธิผลของระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีความเป็นประโยชน์ เป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง มีความเหมาะสมชัดเจนในทุกขั้นตอนสอดคล้องกับความสำเร็จและความจำเป็น ทุกฝ่ายมีความพึงพอใจในการร่วมพัฒนา ครูผู้สอนได้ใช้ระบบเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน

3. ภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังการใช้ระบบ 1) ด้านความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของครูในจัดกระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่ม เกิดประสบการณ์ มีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง 2) ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าครูมีการประสานสัมพันธ์ เข้าสังคมได้ดี มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และเข้าใจสภาพการณ์ขององค์กร ปฏิบัติงานตามกระบวนการและขั้นตอนที่วางไว้อย่างเป็นระบบ มีการประเมินตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง มีบันทึกและเผยแพร่ผลการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง และมีบทบาทขยายความคิดของตนเองให้ผู้อื่นยอมรับและปรับเปลี่ยน

การวิจัยในครั้งนี้มีข้อค้นพบ ได้แก่ 1) การเตรียมบุคลากร คือ สร้างความตระหนักให้ทราบข้อมูล ภารกิจหน้าที่ เป็นการกระตุ้นบุคลากรให้มีการพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่ต้องหาวิธีเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังที่

Senge (1994: 3) กล่าวว่า การที่จะสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ได้นั้น จะต้องสร้างคนที่เรียนรู้ขึ้นมา ก่อน โดยการปลูกฝัง พัฒนา จนกระทั่งมีความรู้ดี สามารถนำไปปฏิบัติจนเกิดผลเกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

2) กระบวนการพัฒนาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของระบบ คือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายคือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง นักเรียนและตัวแทนชุมชน ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดความต้องการที่แท้จริง ดังที่ Champbell (1995) กล่าวว่า เมื่อนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้ามาอยู่ในกระบวนการวิจัยจะก่อให้เกิดผลดี ทำให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความตรง (Validity) ทำให้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะสร้างนวัตกรรม และการใส่สิ่งสอดแทรกต่าง ๆ ทำให้มีความร่วมมือเพิ่มมากขึ้น ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำ ดำเนินการหรือเป็นสมาชิกชุมชน เพื่อสร้างสังคมและเป็นคนของสังคม 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพียงโรงเรียนบ้านหนองไผ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 คือ การจัดการคุณภาพทั่วทั้งองค์การ การทำงานเป็นทีม การกระจายภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิผล และผู้นำการเปลี่ยนแปลง นั่นคือผู้บริหารเป็นผู้ที่เห็นความสำคัญให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้านในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในโรงเรียน 4) นวัตกรรมที่เกิดจากการวิจัย คือ ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคู่มือการใช้ระบบ ซึ่งเกิดจากการทำงานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จนเกิดนวัตกรรมที่เหมาะสมกับการใช้งานจริงในบริบทของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ในการพัฒนาระบบ ผลสรุปจากการดำเนินการในวงจรที่ 1 พบสิ่งที่ควรเพิ่มเติมหรือปรับปรุงแก้ไข ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจึงได้ทบทวน ตั้งเป้าหมาย ตัดสินใจวางแผน และดำเนินการจนประสบผลสำเร็จ จึงนำเสนอว่าในการดำเนินการพัฒนาระบบ ควรดำเนินการปฏิบัติการเป็นวงจร เพื่อที่จะได้ทราบจุดบกพร่องและจุดที่ควรพัฒนาในการดำเนินการในรอบต่อไป
2. ในการนำระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้นั้น พบว่าผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นความสำคัญ ต้องการความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ จึงนำเสนอว่าควรสร้างความตระหนักและจัดประสบการณ์ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยอาจมีการประชุมชี้แจงให้กับชุมชน ผู้ปกครองและนักเรียน ส่วนครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติควรมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดประสบการณ์สามารถดำเนินการตามระบบได้
3. การดำเนินการพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องทำความเข้าใจและอาศัยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงจะประสบผลสำเร็จ จึงนำเสนอว่าในการคัดเลือกคณะกรรมการระบบ ต้องคัดเลือกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ยินดีให้ความร่วมมือและเป็นตัวแทนกลุ่มได้เป็นอย่างดี
4. ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จึงเสนอแนะว่าในการนำระบบไปใช้ผู้บริหารควรเห็นความสำคัญและเป็นผู้นำขับเคลื่อนให้ระบบดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. การสะท้อนผลการพัฒนาในระหว่างการใช้ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้พบข้อบกพร่องและข้อควรปรับปรุงพัฒนาหลายประการ จึงนำเสนอว่าควรมีการสะท้อนผลในแต่ละ

ขั้นตอน และควรมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ รายงาน
ผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องตื่นตัวและทราบผล
ของการพัฒนา เพื่อจะได้นำไปพัฒนาผู้เรียนและการจัด
การเรียนการสอนของครูร่วมกันต่อไป

6. การดำเนินการพัฒนาระบบการเสริมสร้าง
ภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีหน้าที่เหมือน
และแตกต่างกันไปตามบทบาท จึงนำเสนอว่าในการนำ
ระบบไปใช้ควรมีคู่มือในการดำเนินการระบบ โดยกำหนด
บทบาทของผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

7. การสร้างความตระหนักและการเตรียม
บุคลากรในการมีส่วนร่วมช่วยให้การดำเนินการพัฒนา
ระบบมีประสิทธิภาพ จึงนำเสนอว่าในกระบวนการฝึก
อบรมเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์แก่ผู้มีส่วน
เกี่ยวข้อง ต้องอาศัยวิทยากรที่มีความรู้ความเข้าใจ
มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการนำปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

8. การดำเนินการพัฒนาระบบการเสริมสร้าง
ภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงต้องดำเนินการให้สอดคล้อง
กับบริบท ปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของกลุ่ม
เป้าหมาย จึงนำเสนอว่า สถานศึกษาที่มีความสนใจ
นำระบบไปพัฒนา ควรศึกษาวัฒนธรรมในองค์กร
ของหน่วยงานแล้วดำเนินการส่งเสริมหรือปรับเปลี่ยน
วัฒนธรรมในองค์กรให้เอื้อต่อความสำเร็จ

9. ภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้คือ
ครูมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการจัด

กระบวนการเรียนการสอน และมีความรู้ความสามารถ
ในการบริหารจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง จึงนำเสนอว่าสิ่งสำคัญในการนำไป
สู่การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงให้ถูกต้องตรงกันก็คือ การศึกษาองค์ความรู้
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจถูกต้องอย่าง
ถ่องแท้ ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันการเข้าใจที่
คลาดเคลื่อนในหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. เนื่องจากการดำเนินการวิจัยในครั้ง
นี้เป็นกรณีศึกษา ควรได้มีการนำหลักการและแนวคิด
การพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการ
จัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
จากวิจัยนี้ไปขยายโดยดำเนินการเต็มรูปแบบ เพื่อให้ได้
ผลการวิจัยไปใช้กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมได้

2. ระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครู
ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงที่พัฒนาขึ้น สามารถประยุกต์ใช้กับโรงเรียน
อื่น ๆ ได้ แต่เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นกรณีศึกษากับ
โรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลาง จึงควรมีการศึกษาวิจัย
กับโรงเรียนทุกขนาด

3. ในการพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะ
ผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง หากต้องการให้โรงเรียนมีแนวทางใน
การดำเนินการอย่างชัดเจน ควรมีการศึกษาและพัฒนา
ตัวบ่งชี้เพื่อประเมินการดำเนินการและคุณภาพในแต่ละ
ระบบ

เอกสารอ้างอิง

เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา. (2544). **แนวทางสู่การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นหลักฐานของกรมสามัญ.**

กรุงเทพฯ: กลุ่มวิจัยและประเมินคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, [ออนไลน์]. เข้าถึง
ได้จาก: <http://volunteers.in.th/blog/michita-prachachat-article/83>. (3 ธันวาคม 2549)

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545 – 2559) ฉบับสรุป.**

กรุงเทพฯ: พรึกหวานกราฟฟิค.

- ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงาน. (2548). **รวมกฎหมายเพื่อบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- โรงเรียนบ้านหนองไผ่. (2550). **รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2549**. สกลนคร: โรงเรียนบ้านหนองไผ่.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์. (2550). **ครุตามแนวพระราชดำริ**. วารสารวิทยากร, 106(11), 36-41.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **ผลการดำเนินงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ปีงบประมาณ 2550**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิตรา อนุพันธ์. (2550). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อภิชัย พันธเสน. (2550). **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). **การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- Caldwell, B.J. and Spinks, J.M.. (1990). **The Self – Managing School**. London: Taylor & Francis Ltd.
- Champbell, M.. (1995). **The Challenges of Conducting Cross-Disability, Cross-Cohort Survey Research in a PAR Environment**. Annual Conference of the National Association of Rehabilitation Research and Training Centers.
- Joseph, B. and JoBlase. (1999). **“Effective Instructional Leadership : Teacher Perspectives on How Principals Promote Teaching and Learning in School”** University of Georgia.
- Likert, R..(1961). **The Human Organization**. New York: McGraw – Hill.
- Scheerens, J. and Bosker, R.. (1997). **“The Foundations of Educational Effectiveness”** Oxfrod : Permagon, In Hoy, W.K. & Miskel, C.G. (2001). **Educational Administration : Theory Research And Practice**. 6ed. New York: McGraw Hill.
- Senge, Peter M..(1994). **The Fifth Discipline Fieldbook : Strategies and Tools for Building a Learning Organization**. New York: Currency Business.